

ŚREDNIOWIECZE
Polskie i Pomorskie

Tom 1 (5)

NR 2705

ŚREDNIOWIECZE Polskie i Pomorsze

Tom 1 (5)

pod redakcją
Idziego Panica i Jerzego Sperki

Wydawnictwo
Uniwersytetu Śląskiego
Katowice 2009

Redaktor serii: Historia
Sylwester Fertacz

Recenzent
Błażej Śliwiński

Publikacja będzie dostępna — po wyczerpaniu nakładu — w wersji internetowej:

Central and Eastern European Online Library

www.cceol.com

Śląska Biblioteka Cyfrowa

www.sbc.org.pl

Treść

Wstęp (<i>Idzi Panic, Jerzy Sperka</i>)	7
Wykaz skrótów instytucji, czasopism, publikacji, serii wydawniczych i wydawnictw źródłowych	11

Artykuły i rozprawy

<i>Jakub Morawiec</i> : Kontakty Olafa Tryggvasona z Jomsborgiem — pomiędzy legendą a historyczną rzeczywistością	19
<i>Fjodor Uspenskij</i> : The Baptism of the Bones of the Princes Oleg and Yaropolk. (On the Interpretation of the Chronicle Entry of 1044)	43
<i>Dariusz Adamczyk</i> : Między Kijowem a Gniezmem. Wybrane aspekty topografii i funkcji arabskiego srebra na ziemiach słowiańskich w X i na początku XI wieku	66
<i>Sirpa Aalto</i> : Band of Brothers — The Case of the Jómsvikings	80
<i>Sławomir Pelczar</i> : Wojny Władysława Odonica z Władysławem Laskonogim w latach 1228—1231	100
<i>Jan Tęgowski</i> : Nowe źródła do kwestii datacji objęcia rządów na Rusi przez Władysława Opolczyka	127
<i>Katarzyna Niemczyk</i> : Kilka uwag do genealogii Elżbiety Pileckiej-Granowskiej i jej rodziny	138
<i>Jerzy Sperka</i> : Nieznane fakty dotyczące napadu na klasztor Paulinów w Częstochowie w 1430 roku	152
<i>Jana Grollová</i> : Formování nauky o sedmi smrtelných hříších a její reflexe v díle Tomáše ze Štítného a Petra Chelčického	177

Sobiesław Szybkowski: O kręgu rodzinnym podkanclerzego Królestwa Grzegorza Lubrańskiego 195

Tomasz Michał Gronowski OSB: Zamek w Tyńcu 213

Polemiki i dyskusje

Jarosław Nikodem: Władysław Jagiełło, Jan z Tęczyna i domniemany kryzys legitymizacyjny w Polsce lat 1399—1402 231

Janusz Kurtyka: Kilka słów o kryzysie legitymizacyjnym lat 1399—1402 i o kryzysie polemiki naukowej 250

Wstęp

Kolejny tom „Średniowiecza Polskiego i Powszechnego”, publikacji Zakładu Historii Średniowiecznej Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, podobnie jak wcześniejsze, przynosi przegląd badań mediewistycznych prowadzonych nie tylko w ośrodku górnośląskim, ale także w innych centrach krajowych i zagranicznych.

Część *Artykuły i rozprawy* otwiera obszerny artykuł Jakuba Morawca (Instytut Historii Uniwersytetu Śląskiego), w którym autor na podstawie szerokiej kwerendy w źródłach i literaturze przedmiotu kreśli sylwetkę króla Norwegii Olafa Tryggvasona i opisuje jego związki z legendarnym Jomsborgiem, utożsamianym przez większość historyków z Wolinem. Z kręgiem skandynawskim wiąże się również artykuł fińskiej badaczki Sirpy Aalto (Uniwersytet Joensuu), która porusza kwestie mieszania się elementów historycznych i fikcyjnych w przekazie *Sagi o Jomswikingach*. Wśród badaczy panuje bowiem opinia, że historia ta jest literacką fikcją, ale opartą na historycznych wydarzeniach. W tym kontekście znaczenia nabierają opisane w sadze wydarzenia, które autorka analizuje, a mianowicie: założenie Jomsborga, bitwy w Hjörungavag (około 987) i pod Svoldr.

Kolejny artykuł został napisany przez Fiodora Uspieńskiego (Instytut Nauk Słowistycznych Rosyjskiej Akademii Nauk) i dotyczy przeniesienia szczątków dwóch książąt z dynastii Rurykowiczów, Olega (zm. w 977) i Jaropełka (zm. w 980), dokonanego w 1044 roku przez księcia kijowskiego Jarosława Mądrego. Ponieważ przy okazji tej ceremonii szczątki książąt zostały „ochrzczone”, historyk próbuje odpowiedzieć na pytanie, w jakim celu Jarosław dokonał „chrztu” szczątków książąt zmarłych w pogaństwie.

Okresu wczesnego średniowiecza dotyczy także niezwykle inspirujący artykuł Dariusza Adamczyka (Universität Hannover). Autor na podstawie analizy skar-

bów z X i pierwszej połowy XI wieku, znalezionych na obszarach nad środkowym Dniestrem i w Wielkopolsce, przedstawia skutki wciągnięcia ziem słowiańskich do arabskiej sieci handlowej. Stawia jednocześnie ciekawą hipotezę, że chęć „podpięcia” się Polan pod bałtyckie szlaki przepływu arabskiego srebra była jedną z istotniejszych przyczyn skierowania podboju w pierwszej kolejności na Pomorze.

Kolejne studium napisał Sławomir Pelczar (Rzeszów), który wykorzystując najnowsze badania nad dziejami Polski pierwszej połowy XIII wieku, rekonstruuje przebieg toczącego w latach 1228—1231 konfliktu o Wielkopolskę między Władysławem Odonicem a jego stryjem Władysławem Laskonogim. Autor stawia hipotezę, że sukces Odonica w 1229 roku, kiedy to książę pokonał Laskonogiego i pozbawił go księstwa, nie byłby możliwy bez korzystnego sojuszu politycznego, jaki Piast ten zawarł z Konradem Mazowieckim, co w dotychczasowej literaturze historycznej nie było wystarczająco wyeksponowane.

Jan Tęgoski (Instytut Historii Uniwersytetu w Białymstoku) w swoim artykule zakwestionował natomiast dotychczasową datę objęcia rządów na Rusi Czerwonej przez Władysława Opolczyka, a mianowicie 10 października 1372 roku, kiedy to Ludwik Węgierski wystawił dokument przekazujący te ziemie w ręce księcia opolskiego. Wykorzystując do swych rozważań w większości nieznane do tej pory źródła, badacz przesuwą datę nadania Rusi Władysławowi Opolczykowi na okres przed 19 maja 1371 roku. Przyczynę nadania widzi natomiast jako próbę zabezpieczenia ziem ruskich przed Litwinami, a nie jak do tej pory — jako formę wynagrodzenia księcia opolskiego po tym, jak utracił urząd palatyna Węgier.

Tekst Katarzyny Niemczyk (Instytut Historii UŚ) przybliży nam słabo do tej pory zbadane kwestie dotyczące dwóch pierwszych małżeństw Elżbiety Pileckiej-Granowskiej, późniejszej trzeciej żony króla Władysława Jagiełły. W artykule zostały także wyjaśnione kwestie genealogiczne, dotyczące mężów Elżbiety, a mianowicie Wisła Czambora i Jana z Jičina, które w dotychczasowej literaturze historycznej były błędnie prezentowane. Charakter genealogiczny ma również studium Sobiesława Szybrowskiego (Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego), które stanowi zarówno polemikę z niedawno opublikowaną monografią genealogiczną rodu Godziembów (autorstwa Jana Pakulskiego), jak i jej uzupełnienie. Oparte na niewykorzystanych dotychczas źródłach archiwalnych stanowi cenny przyczynek do lepszego poznania przedstawicieli jednej z rodzin elity politycznej Polski XV wieku.

Artykuł Tomasza Michała Gronowskiego OSB (Instytut Historii UŚ) z kolei omawia średniowieczne zabudowania klasztoru w Tyńcu, określane mianem „zamek” lub „opatówka”, które zlokalizowane są w północno-zachodniej części wzgórza. Wykorzystanie nieznanymi dotychczas archiwaliów pozwoliło autorowi udowodnić — wbrew przyjętym do tej pory opiniom — że tyńcecki zamek nigdy nie był własnością monarszą i nie było w nim, poza wyjątkowymi sytuacjami, i to raczej we wcześniejszym okresie (XIII wiek), stałej załogi. Od początku

był natomiast częścią klasztoru i rezydencją opata oraz pełnił funkcję centrum zarządu domeną klasztorną, którą, oprócz klucznika, nadzorował (przynajmniej od końca XV wieku) osobny urzędnik, zwany starostą. Artykuł Jerzego Sperki (Instytut Historii UŚ) omawia z kolei wydarzenia związane z napadem na klasztor Paulinów w Częstochowie w 1430 roku. Wykorzystując nieznane do tej pory źródła sądowe, nie tylko potwierdza wydarzenia przedstawione przez Jana Długosza, ale także wnosi wiele nieznanych dotąd szczegółów, w tym wymienia kolejnego uczestnika tej eskapady, którym okazał się Rogala Wyszel z Kozolina, rycerz mazowiecki, będący na służbie u księcia Świdrygiełły.

Kolejny tekst został napisany przez Janę Grollovą (Uniwersytet w Ostrawie) i dotyczy problemu siedmiu grzechów głównych w twórczości dwóch myślicieli, teologów i pisarzy husyckich Tomáša ze Štitného i Petra Chelčického.

Prezentowany tom zamykają (część *Polemiki i dyskusje*) artykuły Jarosława Nikodema (Instytut Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) i Janusza Kurtyki (Instytut Pamięci Narodowej, Instytut Historii PAN), które dotyczą tzw. kryzysu legitymizacyjnego po śmierci królowej Jadwigi (zm. w 1399) i problemu namiestnictwa Jana Tęczyńskiego w Małopolsce oraz w ziemiach łęczyckiej i sieradzkiej. Polemika na ten temat — zapoczątkowana artykułem J. Kurtyki w poprzednim tomie *Średniowiecza...* — prezentuje odpowiedź poznańskiego historyka i zgodnie z przyjętymi zasadami, ustosunkowanie się do niej badacza krakowskiego.

Idzi Panic, Jerzy Sperka

Na okładce: kościół pw. Świętego Gotarda w Strzelinie
Fot. *Jerzy Sperka*

Redaktorzy
Agnieszka Plutecka
Dominika Malska

Redaktor techniczny
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Lidia Szumigala

Copyright © 2009 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISSN 2080-492X

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Nakład: 150 + 50 egz. Ark. druk. 17,75 + wkl.
Ark. wyd. 24,0. Papier offset. kl. III, 90 g Cena 37 zł

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: D&D Sp. z o.o.
ul. Moniuszki 6, 44-100 Gliwice